

Aydın TAĞIYEV

OĞULLAR KIŞI OLACAQ

Yaranan bəndə əvvəl-axır bir gün bu dünyadan köçəsidə və bir halda ki, bu dünyanın başdan-binədən belə bir qanunu var, day niyə Hədi kişi sinninin bu çağında öz əcəlindən qorxub tük salaydı?! Çox da bu dünya kiminə lov olmuşdu, kiminə plov. Bir də ki, haqqına, əgər ki Hədi kişi ölümündən bir zərrəcə çəkinib ehtiyatlınsaydı, arvad-uşağını başına yığib bir elə yüngülce-sakitce vəsiyyətini eləməyə üreyimi gələrdi?

O vəsiyyətdən sonra Güllü qarı qocasının gerçəklədiyini görüb dizinə döymüş, «məni iki yetimə qul qoyub hara gedirsən, ay kişi?» deyib üzünə əl atmışdı. Evli-eşikli, oğullu-qızlı o iki «yetim» əhvalı fənalaşan gündən dedələrinin yastığının dibini kəsdirmişdilər, gözlerini də zilləmişdilər ağzına...

Oğul ki, atadan gördü, atasına da oxşamalıydı. Ancaq Hədi kişinin oğlanları dedələrinə çəkməmişdilər, elə dərd də bu idi. Yırtıq böyük, yamaq kiçik! Hədi kişinin üstünə gələn naşı təbib də yapışib ki, kişini saxlayan üreyidir, maşallah, polad kimidir, yoxsa çoxdan o yanlıq olmuşdu.

Deyir, ölümün atı çaparaq gələr və bu elə bir at idi ki, gec-tez hamı minəcəkdə. Hədi kişi, bəs, nədən sarı belə narahat-nigaran idi?!

Bunu təkçə özciyəzi bilirdi. Bu elə bir dərd idi ki, Hədi kişi bu boyda Xırda oymaqda dərdinin dərmanıyçın üz tutmağa bir kişi tapmırdı. Vəsiyyət yüngüllükdü. Hədi kişi də deməlisini demişdi, ancaq tapşırılmasınisa tapşırılmamışdı. Və Hədi kişi elə bu səbəbdən də narahat-nigaran idi. Əgər üstündəki-boynundakı əmanətdən arxayın olsaydı, çoxdan əl-ayağını uzadıb rahatca gözlerini yumardı.

Üstünə gələn naşı təbib də yapışib ki, kişini saxlayan üreyidir. Hədi kişi get-gedə yastığının ağırlaşdığını görüb əvvəl başdan olan-olmazın bir yere düyünçələyib saxlandığı mücrünü gətirmişdi. Mücrü ortaya gələndə araya elə bir sakitlik çökmüşdü ki, sanki yorğan-döşəyə düşəndən bəri üstündə ağlayıb sitqayan adamları sakitləşdirmək üçün Hədi kişi belə bir kələyə əl atmışdı.

Hədi kişi mücrünün qapağını qaldırmışdı, iri qaşlı ağır üzüyü qupquru, arıq barmağına taxıb həmişəki ağayana səsiylə: - Mürdəşirin haqqıdı! - demişdi, işdir - şayət, üstümə üzükara gələsiz, əgər ki, bu üzüyə tamah salsanız... Mürdəşir Məlik meyitimi yuyanda barmağımdan çıxarar.

Hədi kişi bu sözlərdən sonra oğlanlarının, gəlinlərinin içlərini çəkdiyini görüb sinəsi xınlıyda-xınlıyda nə təhər gülmüşdüsə, Güllü çax oğul-uşağın yerinə ölüb yerə girmişdi.

- Olmaya üreyinizə gelir ki, Hədi kişi ağılı sərđən verib xərifləyir? Hədi kişi heç veda özünü ucuz tutmayıb. Ötüşü də gerek batman olub ağır gələ... Oğlanları özlərini tox göstərmək istəmişdilər: - Nöşün ele deyirsən, ay Oğlanlar! Sən hər sözün bizə bir öyüdü. Hədi kişi kinayə ilə gülüb özünü saxlamış, acı dilə qadağə verib dinnəmişdi.

Əgər Hədi kişi o əmanətli də belindən gələnlərə etibar etmirdisə, bu boyda kəndə bəs kima ürək qızdıraydı, kime bel bağlayaydı? Kişi Beydi idi ki, tutulub getdi... Hərdən Hədi kişiyə dərdləməyə gələndə, gözü divardan asılan qoşalülə tufənglə üstü güməşə tutulmuş xəncərdə qalardı. Hədi kişi qonaq-qaralı ədalət idi, süfresi açığı olanlardandı. Qapısından gireni də çox olardı. Zalim balalarının gözəri dar - divarda qalardı, xalça-palazda gəzərdi.

O qoşalülə tufənglə xəncər Hədi kişinin enlikürək, gəsinə oğlanlarının heç birmərə də yadına düşmürdü, onları yadına düşən özgə şeylər idi. Əvəzində indi axır nəfəsində xəncəri-tufəngli o günlər, o çağlar birmə-birmə Hədi kişinin gözünə gəlib canına bir od salmışdı, öz işini görüb ürəyini yerindən oynatmışdı.

...

O günlər, o çağlar işə lap uzaqlarda qalmışdı. Bu o vaxtlar idi ki, indi yataqda can üstə olan qoca biğlan yenicə tərmiş Hədi adlı cavanca bir gəl belinə oğlan idi. Və gözündə qorxu - ürki olmayan həmin oğlan bir gəl belinə patrondaş, çiyindənin keffilülə tufəng qaçaq Madinin üstünə getmişdi Əldən gedən dövrünün, qəfil-damaqlı çağlarının hayfını bu obanın qız-gəlinindən alırdı. Gəlirdi, nə çapırdı, nə talayırdı. Nə söyürdü, nə döyürdü. Qız-gəlinə girinə kəpəni atın tərkinə alıb aradan çıxırdı.

Yox, qaçaq Madininə nəfsini öldürmək, şəhətəni söndürmək deyildi, onun qəsdı özge idi. O nadürüst şeytan balasınınsı qəsdı buydu ki, Xirda oymağı qeyrətisizliklə oğraşığı adında bir kibritlə od vurub alğırsın, sonra da kül edib söndürsün. Qaçaq Madinin adının zəhmi adamları necə basmışdısa, kənd adamı bir-birinə qənim kəşilib düşmənlər olmuşdu.

...O vaxt ki, Hədi qaçaq Madini düz sinəsindən vurub küreyi üstə asmışdı - yerdən çıxmışdı, göyden emmişdi özünü meyilin üstünə salıb zülüm-zülüm ağlayan bir nəzəndə sənəm görmüşdü.

Təkcə Hədi yox, bütün kənd bilirdi ki, qaçaq Madi subaydı. Heç nişanlısı da yoxdu. Ancaq, demə, atabir, anabir doğmaca bacısı varmış. Qaçaq Madinin o bacısı da gəca yuxusuna qarışdırılmış və qorxu-ürkü bilmədən qardaşının xəlvətə çəkildiyi məşəyə üz qoyubmuş və tufəng gurlayanda ürayına nəşə damdıgından, özünü güllə səsi gələn yerə atmışdı.

Hədi tufəngi özünə qaldırmışdı. Ancaq qız qimildənib heç gözünü də qırmamışdı. Birdən hönkürtü ilə özünü kəhərin ayaqları altına atmışdı. «Bilsəm ki, təkcə ölməkə qurtaracaq canım, nə dərdim - düşərdim atın qabağına», deyib dik-dik oğlana baxmışdı.

Hədi çevrilib ilk dəfə zəndə qızı nəzərdən keçirtmişdi. Qızın gözələrindəki bir mütəəddəs xof, səksəkəli qorxu oğlanı necə diksindirilmişisə, o ürəyi yerindən oynaya-y oynaya qıza tərəf yerimışdi. Qardaşının qanlısı olsa da, qız oğlandan qaçmamışdı.

Həmin günün axşamı iki qəribə xəbər kəndin cəftəli-rəzəli qaplarını bir-birinə çirpmişdi. Madinin vurulması xəbərini ağılna heç cürə sığışdırmayan kənd o gəca də yalmayıb səhərcən oyaq qalmışdı və həmin o yuxusuz gəca heç bir qız-gəlini qaçırılmayan Xirda oymağı yalnız bundan sonra Madinin ölümünə inanmışdı.

İkinci xəbərdənsə kəndin neçə-neçə ərlik qızı gizlicə gözünün yaşını axıtıdı. Qaçaq Madini vuran igid «əsli-nacabəti ballı olmayan» bir naməlum qız «qaçırılmış»...

Sonra kəndə böyüklər gəldi. Üstü güməşə tutulmuş o xəncəri hədiyyə etdiklər Hədiyə. Belə-belə şeylər kitablarda yazılır. O nəşi təbib də öz oxuduğundan qılırdıdır. Neynək, sən deyəndi, Hədi kişinin saxlayan ürəyidir, məşallah, polad kimidi, yoxsa çoxdan o yanlıq olmuşdu...

Bəli, Hədi kişi qimildənib bir balaca dırıldı, hətta yerindən qalxmıq istədi, ancaq indi ölümlə yatağına canına od salan xatirələr kişini yenidən üstə ötdü. ...Bəli, dünyada haqq-ədələt vardı! Haqqız-ədələtsiz təkcə kolkoz sədri Əzizov idi ki, Beydi kişinin qızına satmışdı, qıza el atıb Beydi kişinin papağını tapaldadı. Yox, Əzizov Beydi kişinin papağını ayağı altına atdısa da, tapaldaya bilmədi.

Xirda oymağda neçə illərdən bəri düşmənlər gözü dağılayan qaragül dərilə papağı üçgə gün Beydi kişinin başında gərənlər olmuşdu. ...Vaxt dar idi. Beydi kişi tələsdiyindən hər şeyi birməfəsə açıb tökdü, xınlılı sələ uçuna-uçuna:

- Milişə gedirəm, Hədi, - dedi, - Əzizov köpəkoğlunu vurmşam... Çoxdandı bir kənddə qeyrat üstündə tutulan yoxdu. Bax, bu papağımı da sənə tapşırıb gedirəm. Bir halalım, üç qımiz əmanət!

Bunu deyib Beydi kişi qaragül papağı Hədiyə uzatmışdı. O gəca elə bil bütün dünya ağappaq, tərtəmiz idi. Qarın bəyaz işığında qara pləşinə bürünmüş Beydi kişi də o gəca ağappaq görünürdü...

...Hədi kişiyə elə gəldi ki, o papağı qəbul etməsa, Xirda oymağı na bəyaz, ağappaq gəcəsi, açılan səbahları ömrü-billah kömür kimi yanıb qalacaq.

Hədi kişi papağı elə Beydinin gözünü qabağından ağı gəcəsinin üstündən başına keçirtirdi və Beydinin çax tutmuş gözəlirinin bundan sonra necə dəru-rılduğunu görürdü. Beydinin əvvəlcə hönkürtüylə, sonrasa için-için ağladığını görürdü. Hədi kişi o təhər ağlamağı ömründə cəmisə birca yolu görmüşdü. O vaxt ki, indiki Güllü çax cavanca bir qız idi, Hədi də kəbin kəsdirib Güllünü qanunlu oğ halatı etmişdi və Güllü də bağırını yaran qorxudan birdəfəlik xilas olduğuna inanıb beləcə hönkürüb gözünün yaşını axıtmışdı.

...Hə, belə-belə işlər... Əgər gəl belindən gələn küran oğlanları dədələrinin nədən bu yana belə nigarançılığını-narahatlığını bilmirlərsə, nəşi təbibdə nə günəh ki, yapıbıb tutduğundan, bəs kişini saxlayan ürəyidi...

Heyl səhə, Beydi kişi! Vallah, ancaq Əzizov qorbagor da sözünün üstündə duracaqdı, qızını elə bir oğlana calayacaqdı ki, ömrü boyu yağ-bal içidə dolansın.

Bu ilki təhvil-təslimdə deyirdilər ki, day sədrin məsələsi bitdi, basdı öz kəfina atını səyirdiyi. Amma yuxandan gəlin yoldaş buyurdu ki, gərəklə o bir az da möhlət verək, işləyib özünü doğrultsun.

...Arvadı bəzenib-düzenib rayon mərkəzinə yollananda, gərəsən, sədr o nəçə günlüyə möhlət verir? Onun icazəsi özündədi? Noolar, bəlam, noolar! Əlbəttə, nə olasıdır ki? Namuslu atıblar itə, it yemeyibdir!...

Tufəng-xəncər bilən sən idin ki, qazamatdasan... Oğlanların quruması qıxdı, ay Beydi. Böyük oğlumun gözü var-dövlətdədir. Gözü dünya malında olan kəsdə nə kişilik!?

Gecədən keçirdi. Hədi kişinin arvad-uşağı yatmamışdı. Nəhayət, kiçik oğul yorğun-yorğun əsnəyib üzünü arvadına tutdu, kal səslə: - Kişi bu gecədən də çıxdı, - deyib əsnədi, - daha geddi. Gedib bir hovur biz də yataq! Böyük qardaş da arvadının qalığına sarı ayılıb pıçıldadı:

- Daha bizim də burda qalmağımızın faydası yoxdur, onsuz da təpşirilməsin təpşir...
Qardaşlar qalxdılar. Babasının yastığının dibini kəsdirmişdi Azəre yerindən tərpənmirdi. Adını babası qoymuşdu. Dövlətə dəvə, övlada nəvə. Ağlı kəsən oğlan idi. Atası da, əmisi də açıqlandılar ona: - Sabah dərsə gedəcəksən, dər, düş qabağımız!

Oğlan duruxub qaldı. Bəs, qoşallayla o xəncər? Deyəsən, babası onları yaddan çıxartdı, axır? Onları hələ heç kəmə vətəşiyət etməyib.
Uşaq cəsaratla babasına üz tutdu. - Baba, ay baba!..
...Hədi kişi hiçqirtsını güclə boğmuşdu. Üzünü divara çevirmişdi ki, gözünün yaşını görməsinlər. «Şükür sənə, İlahi, şükür! Oğullar var ki, böyüyüb kişi olacaqlar. Arxayın ol, ay Beydi, elə mən də arxayın gedirəm. Oğullar böyüyüb kişi olacaqlar!..

ADİ ƏHVALAT

Davadan başı havalı qayıtmış tənha, kimsəsiz Bahadır kişi ilə Lizi adlı zirik və fırlıdaqçı bazar alverçisinin dostluğu, aralarında xeyli yaş fərqi olmasına baxmayaraq, hər iki tərəfin birgə seyi və məhribançılıq sayəsində gündəngünə möhkəmlənirdi. Bu qarşılıqlı əlaqədə, hələ ki, Lizinin təkə özünə məlum məqsədi vardı.

Lizi böyük-böyük şəhərlərin bazarlarından ilin bütün fəsillərində mermeyvə alverni qurtarıb hər dəfə doğma kəndə qayıdandan sonra bu dünyanın irili-xırdalı qaribə işlərindən, adamın hələm-hələm ağlına-gümanına gəlməyən möcuzələrindən söhbətləri açar, elə əhvalatları danışardı ki, ayağı yerə yapışan Bahadır kişinin əvvəl-əvvəl matı-çutu quruyar, sonra da bir dərin huşu gədar, haçandan-haçana huşdan ayılıb boğazını antlayardı: «Olar, olar, a bala, bu dünyada nə desən olar...» - deyib Lizinin danışdıqlarına sidd-ürəklə inandığını beyan edirdi.

Lizinin danışdığı əhvalatlara, söz-söhbətlərə bu inamı, nəhayət, Bahadır kişini həтта elə bir şeyə inandırirdi ki, elə o gündən də qoca Lizinə daha möhkəm yapışdı. Eh, gör bu dünyanın nə qədər də qaribə-qaribə işləri, saysız-hesabsız möcuzələri varmı?.. Və Bahadır kişiyə elə gəldi ki, gözlediyi möcüzəni də o, günlərin bir günü elə bu Lizinin dilindən eşidəcək...

Bahadır kişi kənddə bir sərəşməliyi, bir də dünyanın neçə cür bən-bəhəri yetişən bağı-bağatı ilə məşğur idi və bir ağıllı Lizi bilirdi ki, o bağıın mermeyvəsinə bazara çıxartmaqda nəcə bir qazanc əldə etmək olar! Di gəl, bu başı havalı qoca öz "dostunun" xahiş-minnetinə, dəli-sübütuna məhəl qoymayıb bağıın tökülüb gedən məhsulunu aparıb bazarda satmağa razılıq vermir, yanib töküən Lizi də qəlbindəki şeytanın fellinə uyub min bir fikrə düşür, Bahadır kişini yuxaltıbda yola gətirmək üçün yollar axtarırdı...

Lizi yenə də səfərdən qayıtmışdı və nə qədər ki, unudub yadından çıxartmamışdı, görüb eşitdiklərini, başına gələn çayyüzləri, isti-isti Bahadır kişiyə danışdı. Qocanın gözləri bu dəfə də yol çəkirdi. O, huş-guşla Lziyə qulaq asırdı və qəlbini bu dəfə də tal bir fəryad boğurdu: "İlahi, dünyanın bu qədər möcuzələrindən biri də niyə elə mənə gözlediyim olmasın?!. Belkə də o möcüzə kından ötrü adı bir əhvalatı!.."

Bahadır kişi qəlbindəki iniltini boğub soyumuş çayları təzələdi, üzünü lziyə tutub: - Hə, danış, bala, - dedi, - danış! Qulağım səndədir...

Burası da vardı ki, Lizin başına gələnlərin hamısı bir-biri ilə elə bağı idi ki, arada birini ötürüb başqasına keçmək mümkün deyildi, elə bu səbəbdən də Lizi bəzən yaşlı dostunun yanında edəb qaydalarını pozmalı olurdu...

Qərəz, Lizin başına bu dəfə də belə bir əhvalat gəlmişdi: o, gecədən xeyli keçmiş kənddən şəhərə qayırdırdı ki, tezdən özünü bazara çatdırma bilsin. Kəfi kök, yarımdan, yarıyağıq lizi qəfil yağın yağışa məhəl qoymayıb fit çala-çala yola düzəlmişdi və yalnız qonşu kənddə sonuncu evin lışuna yaxında başa düşdü ki, xeyr, işlər firqird, belə yağışda piyada mənzil getmənin olma da, şəhərə çətin gedib çuxa bilsin. Düşünüb daşınan lizi işıqlan keçirilmiş bir taxta evin pəncərəsinə qalxdıqda, haçandan-haçana pəncərə aralandı və cavan rus qadını tanımadığı məsləhət adamı görüb tez də pəncərəni örtmək istədi. Lizi yarı yuxulu qadını məsləhətə aqah edəndən sonra ev sahibinin ona yazığı gəldi, keçib qapını açdı. İslanib cücayə dönmüş bu vaxtsız qonağa tarlada gəcə şumunda traktor sürən arının təmiz paltarlarından verdi, qazi yandırıb çay dəmlədi. İsti çaydan içib özünə gələn lizi üçün qonşu ataqda yer rahıldı. Lizi gecəni dirigözlü açsa da, yerinin içində sakit-farağat durdu. Yalnız səhər uşaqlar məktəbə gedəndən sonra lizi qadınla əməlli-başlı tanış oldu və o, Marusyanın dili ilə dərhal "İvan" a çevrildi.

Vanya ilə Marusya çay içə-içə yenicə şirin söhbətə başlamışdılar ki, qapı zərbə açıldı. Nikolay idi, Marusyanın cöldən əs-susuz, yuxusuz, yorğun qayıtdığından hirsliləri Evinde arvadı ilə diz-dizə oturan qarayınad yaz kişini gören Nikolayın yuxusuz gözlərinə qan gəldi. Sorğusuz-sualsız: - Bu kimdir belə? - deyə bağırdı.

Lizi dərhal ehtiyatlandı və bu da Nikolayın ilii nəzərlərindən yayınmadı, onu daha da şübhəyə saldı. Marusya astadan: - Gecə yağış düşmüşdü, - deyə diləndi, - inan mənə, elə indice tanış olmuşuq.

Nikolay arvadına tərs bir nəzər salıb qəzəblə: - Belə də! Deməli, yağış düşüb! Nə olar, indi də mən onu yaxşıca islədiy qurudaram!..

Sözünün ağzından çıxması ilə zalım oğlunun Lizin üstünə cıması bir oldu, qəfil zərbədən özünü itirən lizi yerə sarıldı və Nikolayın haqsız qışqançığına ona necə yer ələdi, əlbəə də özündən ikiqat ağır olan Nikolay üstündən aşınb altına saldı.

Kolya da axır ki, nəhaq şübhələndiyini başa düşüb üzrxahlığa keçdi. Lizi də yalnız bundan sonra əl saxladı. Hər ikisi tövsüyə-tövsüyə bir xeyli nəfəsəlini dərib üst-başlarını düzəldirdi. Kolya: - İndi isə gəl tanış olaq! - dedi.

Təzə süfrə salındı, yemək-içmək düzüldü, ortaya araq gəldi. Stəkanları toqquşduruldu. Üç yüz qramdan sonra Kolyanın dili açıldı: - Qabaqlar bizim də kənddə elə sənə oxşayanın birisi vardı, - deyə gülmə-gülmə deyildi, - anasının dediyinə görə, atası sızinkilərdən olub... Mühərribə təzəcə qurtarıbmış, evə qayıdan soldat gəcəyə düşüb kəndimizdəki dul arvadlardan birinin qonağı olur, sonra da qarabala dünyəyə gəlir...

Bu vaxtadan abırna-həyasına qışılıb sakit-dinnəz lziyə qulaq asan Bahadır kişi elə bil birdən-birə diksinib yuxudan ayıldı. İki əvvəl qulaqlarına inmadı. "Necə? Necə?!. İlahi, deyəsən, axı, dünyanın möcuzələrindən biri də elə bu olayqı?!".

Ürəyindən keçən bu qəfil fikirdən Bahadır kişinin bir anda əli-ayağı soyuyub buza döndü, gözləri dumanlandı. Qocanın halının birdən-birə dəyişdiyini gören lizi özünü itirdi, söhbətini yarıncıq kəsib çayın-çaşqın ona baxdı, sonra da qorxub tez əl-ayağa düşdü. Soyumuş çayın qəfil tələsik qocanın

boğazına töküb: - Əşi, bir özünə gəl görüm, - dedi, - nooldu sənə? Yaxşı, bir də... belə şeylər danışmaram.

Bahadır kişi dili dolaşa-dolaşa: - Yox, a bala, yox, - dedi, - sən söhbətimdə ol! Nəce dedin?.. Deyirsən... oğlan evə qayıdan soldatdan dünyaya gəlib?..

Dünyanın işlərini vecinə almayan İzi qocanın bir balaca tutulayb özünə gəlmiş gəlmiş görüb bic-bic qımışdı. Ancaq əlbəəl nə fikirləşsə, tez də özünü yığışdırıb: - Olmaya... sənən də belə bir əngələn olub? - dedi, - Deyirmən, axıl

"İlahi! Bunu ki, mən demədim! Yoxsa dünyanın möcüzələrindən biri də ele bu olacaq?! Bəlkə də kimdən ötrü işe adi bir əhvalatdır..."

Bahadır kişi dili-dodağı əsə-əsə: - Zarafatı burax, dostum, - dedi - mən inciyə bilərəm. Amma sənənd küsmək mənə əl verməz. Sən Kolyanın nişan verdiyi oğlanı axtarıb tapmayınca sənən ol çəkdi yoxdur.

İzi onun bu qəfi pərişanlıqdan, birməfəse üyüdüb tökdüyü bu müəmmali sözlərdən sanki ayılan kimi oldu.

- Əşi, bir ətraflı danış görüm, - dedi, - görənkən nə əhvalatdır?..

Bahadır kişi həlim bir səslə: - Sənə mani tələsdirəm, - deyib çaydan iki-üç qurtum da içdi, - qoy bir özüm gəlirim. Davadan geri dönməndə mən də rus kəndlərinin birində yubanmışım, axı... Ninə məni yola salanda arxamca hiçqrib ağladı. Ele o ayrılan olduq. Təkcə adi yarımda qalıb, bir də nəmli gözləri... Qəlan nə varsa, unutulmuşam...

İzi şaqənaq çəkib güldü: - Ay səni, xatakar! Bəs, niyə bu vaxtadan bu boyda əhvalatı mənənd gizlətmisən? Eh, kim bilir, bəlkə də indiyə kimi bazarlarda çəkidi-qıymatda əldatdıqlarından biri ele sənin oğlun olub?..

İzinin ağzından çıxan bu sözlər Bahadır kişini daha da yerindən elədi: "İlahi, bunu ki, mən demədim!.."

İzininə gözləri qəfilən par-par paldıdı, sanki çoxdan bəri pusqusunda durduğu yağlı tikəni qamarlamıq istəyən pişik idi... Ancaq İzi gözlərini tez yayındırı. Aranı dağa, dağı arana daşıyan Bahadır kişi işe öz ələmində idi.

Nəhayət, xeyli ölçüb biçib, götür-qoy edəndən sonra Bahadır kişinin tekdii ilə hər ikisi belə bir yekdil qərarə gəldi ki, vaxtı itirməyib səfər tədarükündə olsunlar. Bu səfərə bağlı bütün xoşları işe İzinin "incikliyinə" baxmayaraq, son qəpiyinəcən Bahadır kişi öz boynuna çəkdi.

Bir balaca artıq xərc çəkməklə qatara bilet tez əldə edildi. Onlar səfər üstə ertədən yatıb dincəlməyi məsləhət bildilər və o gecə qoca İzini yanından da buraxmadı, sanki İzi qaçıb aradan çıxsa bilərli.

...

İzinin yuxusu arşə çəkilmişdi. "Yaxşı, Kolya deyən oğlanı tapdıq. Bəs, sonra?.. Əvvəlcə görənkən özüm onunla tanış olub söhbət edim, görüm nə yuvarın quşudur. Bəlkə, ele oxumuş adamdır, heç mənim üzümə baxıb deydiyim də qol qoymadı?!. Bəlkə, cüvəllağın biridir, kişinin də malına-mülkünə təkcə özcüyəzi sahib durmaq istədi?.. - İzi yanib yaxıldı. - "Axı, necə də bil-məmişəm! Nə vaxtdı özümü dağa-daşa salmışam. Qocaya oğul tapmağa nə vardı ki?! Əsas məsələ budur ki, həmin oğul mənimlə "qardaşlığa" razı olsun... Məlumdur ki, qoca "itkin oğul"un hər istəyən canı-dildən razı olacaq".

Birdən olağın küncündən xışılı gəldi. İzi diksindi. Lakin səs tez kəsildi. Aradan bir az keçmiş bu xışılı bir də təkrar eşidiləndə İzi başa düşdü ki, səs salan siçovuldur. Görünür, qaranlıq və sakitlik siçovulu da bezikdirib darx-dırılmış. Bəlkə də yem, azuqə xatırlarını, axı aqlı da yaman pis şeydir..."

İzi nə vaxtsa bir qoca dənizçiden eşitdiyi söhbəti xatırladı. Dənizçinin ömrü irili-xırdalı gəmilərdə keçmişdi və onun danışdığı söhbətə görə, qabaqlar

təzə gəmiləri suya salanda əvvəlcə gəmiyə bir xeyli siçovul buraxarlarmış. Siçovulları da qəraba bir şəkəri varmış. Onlar yalnız öz həmcinslərini tutub yeməklə qidalanarlarmış və gəminin künc-bucağında rastlaşdıqca bir-birlərinə beləcə məhv edər, nəhayət, sağ qalmış sonuncu siçovul işe acından gəberib ölməmiş...

İzi acı-acı güldü, hətta bu səssiz gülüşündən özü də diksindi. "Olmaya o da həmin siçovulların növündəndir və nə vaxtsa özündən daha qəddarın biri onu məhv edəcək..."

İzi ömrü boyu görüb-eşitdiyi ən qəraba, ən möcüzəli əhvalatları bir-bir yadına saldı və qeyri-ixtiyari özü də şübhəyə düşdü. "Birdən "bizim oğlan" doğrudan da Bahadır kişinin oğlu çıxdı?! Bəs, onda? Bəlkə, qocanı bu səfərdən saxlasın? Bəhanə gətirməyə nə var?! Özünün ürayınca olan "oğul" tapılmayınca qocanı fikirdən daşındırıb yubatsın. Yoxsa... çoxdan təmahidinə-istəhdadına olduqcu qazancı əndən çıxarıb batıra bilər..."

Gecenin lap dərin vaxtı idi. İzi yenidən həndisi eşitdi, o biri otaqda Bahadır kişi idi, üzünü qaranlıq pəncərənin soyuq şüşəsinə söykəyib illərdən bəri ürayinə piçildadığı sözləri bu dəfə kimsə əsədəcəyindən ehtiyatlamayıb lap ucadan dilinə gətirmişdi: "İlahi, neçə illərdir ki, gözləyə-gözləyə qalmışam".

Bahadır kişi sözünün ardını gətirə bilmədi, çuxura düşmüş gözlərindən süzülən şey yadaqlarını islədi. Yarı açıq qalmış ara qapıdan bütün bunları giclicə yaş edən İzinin bədənini isti yorğanın altında buza döndü. İzi əsl əhvalatı indi başa düşdü, hərçənd ki, bu adi əhvalat deyildi. İnsan yalvarışı necə də ağır olurmuş...

Aradan çox keçmişdi. İndi İzinin özü üzünü qaranlıq tavana tutub heç bilmirdi ki, kimə yalvarırdı... "Dünyanın saya-hesaba gəlməyən bir bu qədar möcüzələrli içərisində qoca dostunun eşitdiyi bu adi əhvalat yalanını olacaqdı?!"

Bəs, pul? Nə vaxtdan bəri ələ keçirtməki istədiyi qazanc?.. Onu Bahadır kişi ilə bağlayan qəlbindəki gizli təmənnə?..

...Ancaq indi İzi siç-ürəklə istəyirdi ki, Kolyadan eşitdiyi adi əhvalat qoca dostunun gözlədiyi möcüzəyə çevrilsin! İzi birdən-birə başa düşmüşdü ki, adi bir əhvalatın dünyanın möcüzəsinə çevrilməsi naminə pul-para heç nədir...

VARİSLƏR

Qədir kişinin vəfatından sonra xəbər çıxdı ki, rəhmətliyin varisləri bu gün-sabahda gəlib mərhumun malına-mülkünə yiya duracaqlar.

Elə o gündən də Qədir kişinin qəbir qonşusu Səlibi arvadın gözü yolda, qulağı səsdə qalmışdı. Bələdiyyə sədri Murtuz kişi kənd sakinlərindən iki-üç nəfərin iştirakı ilə mərhumun əmlakını bir-bir siyahıya alıb akt bağlamış, otaqları da qifilləyib açarların birini vermmişdi Səlibi arvada. İndi Səlibi arvad da evdən bir yere tərəpni ələyə bilmirdi ki, birdən varislər gəlib çıxar və açar sardan məhəttəllik olar.

Ancaq aradan iki-üç həftə ötsə də hələ ki, varislərdən bir səs-soraq yox idi. Səlibi arvad da yana-yana ürayinə belə dolandırdı ki, ay aman, çəknər bilər, bu gözü yolda qalmaq nə ağır şeymiş, ele bil günün hər biri bir ildə keçir...

Bu gündə əhvalı yaman pozulmuşdu, ele bil bu neçə gündə göy də onunla acığı girmişdi deyən bomboz bozabn durmuşdu. Yağmırda ki, boşalayı, Səlibi arvad da beləcə dolun bulud idi. Bir işin-gücün qulpundan

Gödəyin arvadı da ərinə macal verməyib bozardı:

-Eh, sizin nə vecinizə, - dedi, - daçanızı nə gəlib ləpədöyündə. Gərək özgəsinin də qayğısına qalasan, halına yanasan!

Uzundrazın arvadını söz götürmüşdü.

-Ağəz, o köstəbək ərinlə səs-səsə verib nə ulaşırsız? Bəlkə, xəbərimiz yoxdu, birdən-ikidən siz də qayğı çəkən olmusuz?

Özündən çıxanda o, hələm-hələm sakitləşməzdi. Odur ki, bir balaca nəfəsini dərib təzədən hücumu keçdi:

-Bir bunların danışığına baxın, siz Allah?! - deyə istehza ilə əllərini oynadıb silkələdi. - Elə bil evi tikəndə kişinin əlindən tutublar, palçığa-quma bulaşıblar?! Kişinin ölümünü sizə xəbər verən biz olmadıq? Kül mənim başıma!!!

Səlbi arvad özünü çətdirməsəydi, kim bilir bu deyişmənin axırı necə qurtaracaqdı. Çünki ilk əvvəl təmkinli dayanan kişilər də himə bənd idilər ki, tutaşınlar.

Səlbi arvad hər iki tərəfi güclə sakitləşdirdi:

-Bir səbriniz olsun, - deyə boğuq səslə dilləndi. - Bəsdə höcətləşdiniz. Bəyəm, ev rəhmətliklərin adınadı?

-Necə?!

-Necə?!

Hər iki ər-arvad hayıflana- hayıflana qaldı. Səlbi arvad doluxsundu, elə doluxsuna- doluxsuna da onları məsələdən agah etdi ki, bəs sovxoz tikdirib bu ev-eşiyi.

Varislər bu izahatdan sonra evdən əllərini üzsələr də yenə zəif bir cəhd etdilər:

-Deməli, ev indi elə sovxozu qalır da?! Səlbi arvad kinayəli-kinayəli başını tərpatdı. Varislər məyus oldular. Kişilər daha vaxt itirməyib aynabənddən otağa addadılar. Fısı yatmış qadınlar otağın divarındakı xalça-palazı görəndə kimi irəli cumdular. Ayağı tapdanmış qadınlardan biri ufuldadi. Kişilər üzdən özlərini tox tutsalar da, gözəlti otağın künc-bucağına maritlanmışdılar.

Qadınlar yük yerində üst-üstə yığılmış qalın yorğan-döşəyi vərə-vurd edib yaqınlıq hasil etmək istəyirdilər ki, görəsən, güzəmi xalis yundu? Bu dəfə Səlbi arvadın cavabı onları razı saldı:

-Hə. Lap xalis yundu!.. Sovxalıqdı!..

Otaqda gözə dəyən bir şey qalmamışdı. Birdən varislərin nəzəri köhnə çarpayının altındakı sandığa sataşdı. Sandığı necə qamarladılarsa, qapağı yerindən laxladı. İçində nə vardısı ortalığa töküb ələk-vələk etdilər.

Saralmış üçkünc məktub lap dibdəydi. Qadınlarınsa başı parçalara qarışmışdı. Qanları bir balaca qaralmışdı, çünki parçaların hamısı dəbdən düşmüş mallar idi...

Məktub uzundrazın əlindəydi. O, kağızı əlində o yan-bu yana çevirib onu gödəyə uzatmaq istəyirdi ki, Səlbi arvad üstünə yeridi. Səsi titrəyə-titrəyə:

-Bura verin o kağızı, - dedi, - bura verin onu!..

Hər iki əmioğlu udqunub durdu. Qadınlar da əl saxladılar. Birdən-birə halı pozulub uçunan Səlbi arvada matdım-matdım baxdılar. Ağıllarına özgə şey gətirmədiklərindən dərhal onun başının üstünü aldılar:

-Bəri bax, ay arvad, - deyə hirs-hikkəynən ötkəm-ötkəm dilləndilər. - Görünür qayda-qanundan xəbərən yoxdu. Vərəsəlik hüququ var. Ver onu bura!

Səlbi arvad üzünü yana çevirib acı-acı:

-Hə, görürəm. - dedi, - qayda-qanuna yaxşı bələdsiz. Amma bir özgə qayda-qanun da var. Təkcə malı-mülkü bölməyəmi gələrlər? Varissiniz əgər, o kağızda yazılanların ağrı-acısını da bir bölün də!!!..

